חוץ מבשבועה וב"ה אומרים אאף בשבועה ב"ש אומרים לא יפתח לו בנדר ובה"א באף יפתח לו ב"ש אומרים במה שהוא מדירו ובה"א גאף במה שאינו מדירו כיצד אמר לו אמור קונם אשתי נהנית לי ואמר קונם אשתי ובני נהנין לי בש"א אשתו מותרת ובניו אסורין וב"ה אומרים אלו ואלו מותרין: גמ' דוהאמר שמואל הדינא דמלכותא דינא אמר רב חיננא א"ר כהנא אמר שמואל ובמוכס שאין לו קצבה דבי ר' ינאי אמר זבמוכס העומד מאליו: שהן של בית המלך ואע"פ שאינן של בית המלך: היכי נדר א"ר עמרם אמר רב חבאומר יאסרו פירות העולם עלי אם אינן של בית המלך כיון דאמר יאסרו איתסרו עליה כל פירי עלמא באומר היום אי דאמר היום לא מקבל מיניה מוכס טבאומר בלבו היום ומוציא בשפתיו סתם ואע"ג כ ידסבירא לן דברים שבלב אינן דברים לגבי אונסין שאני: ב"ש אומרים בכל כו' ב"ש אומרים במה שהוא מדירו וב"ה אומרים אף בשאינו מדירו כיצד אמר לו קונם אשתי נהנית לי ואמר קונם אשתי ובני נהנין לי ב"ש אומרים אשתו מותרת ובניו אסורין ובית הלל אומרים אלו ואלו מותרין: אמר רב הונא תנא בש"א לא יפתח לו בשבועה ובית הלל אומרים אף יפתח לו בשבועה לבית שמאי בשבועה הוא דלא יפתח לו הא בנדר יפתח לו והא תנן ב"ש אומרים לא יפתח לו בנדר ותו מיפתח הוא דלא יפתח לו בשבועה הא מידר נדר בשבועה והתנן בית שמאי אומרים בכל נודרין חוץ מבשבועה תנא מתניתין בנדר להודיעך כחן דב"ש תנא ברייתא בשבועה להודיעך כחן דבית הלל רב אשי אמר הכי קתני ב"ש אומרים אין שאלה בשבועה ובית הלל אומרים יש שאלה בשבועה: מתני' כהרי נטיעות האלו קרבן אם אינן נקצצות טלית זו קרבן אם אינה נשרפת יש להן פדיון הרי נטיעות האלו קרבן עד שיקצצו טלית זו קרבן עד שתשרף אין

רש"י

חוץ מבשבועה. שלא יאמר יאסרו פירות שבעולם עלי בשבועה אם אינן של תרומה: לא יפתח לו בנדר. אם הליסטים אינו מזקיקו שידור לא יפתח לו הוא בעצמו: במה שהוא מדירו. בלבד ידור ולא בדבר אחר כדמפרש: כיצד אמר לו וכו' אשתו מותרת לו. דהיינו במה שהוא מדירו: ובניו אסורים. דהיינו במה שלא מדירו: גמ' דינא דמלכותא דינא. ולאו נדרי אונסין נינהו ואמאי נודרין למוכסין להבריח המכס של מלכות: שאין לו קצבה. שנוטל כל מה שרוצה: במוכס העומד מאליו. שאינה של מלכות: כיון דאמר יאסרו. ולא אמר מילתא דהערמה איתסרו ליה: באומר יאסרו היום. דהיינו הערמה דההוא יומא לחוד אסר נפשיה: אי דאמר היום לא מקבל מיניה מוכס. ואינו מניחו בשביל אותו נדר שלא יטול הפירות שהרי שומע דבהערמה נדר: באומר בלבו היום: (א) אינם דברים. בעלמא: לא יפתח לו בשבועה. שלא יאמר לו אם תרצה אשבע לך: הא בנדר יפתח לו. שיאמר לו אם תרצה אדור לך נדר: הא מידר נדר ליה בשבועה. אם הליסטים מזקיקו לכך (ב) וידור לו כן בלשון שבועה כדאמרן לעיל: והא תנן וכו'. ואמאי קתני בברייתא דלא יפתח לו בשבועה: תריץ הכי תנא במתני' בנדר להודיעך כחן דבית שמאי. דאפילו בנדר גרידא לא וכ"ש בנדר (ג) שבועה: וברייתא תנא בשבועה להודיעך כחן דב"ה. דאפי' בשבועה יפתח לו. וברייתא משום ב"ה נשנית ולאו דוקא היא ולא מצית למימר התם בשבועה הוא דלא יפתח וכו' ולא מקשינן דב"ש אדב"ש: רב אשי אמר הכי קתני. האי לא יפתח דברייתא לא משמע כדאמרינן דבאונסין קאי אלא האי לא יפתח דב"ש סברי לא יפתח לו החכם פתח לחרטה להשאל על שבועתו דאין שאלה לשבועה לפני החכם וליכא למידק מינה שום קושיא: מתני' אמר הרי נטיעות האלו קרבן. כלומר שיהו הקדש: אם אינן נקצצות. היום (ד) מוקי לה בגמרא ועבר היום ולא נקצצו ולא נשרף הטלית הרי הן הקדש ויש להן פדיון והדמים יכנסו להקדש והם יצאו לחולין: אבל אם אמר הרי הנטיעות האלו קרבן עד שיקצצו אין

ר"ן

חוץ מבשבועה. דחמירא דכתיב בה לא ינקה(א): לא יפתח לו בנדר. אם אינו אומר נדור לי: במה שהוא מדירו. שאפילו פתח לא ידור אלא במה שהוא מדירו: אשתו מותרת ובניו אסורין. כיון שלא הדירו בהם אלא מאליו נדר: גמ' והאמר שמואל דינא דמלכותא דינא. והיכי שרינן למידר הכי כדי להפטר כיון דמן הדין חייב ליתן לו את המכס: במוכס שאין לו קצבה. וכיון שכן לאו דינא הוא אלא חמסנותא וחמסנותא דמוכס(ד) לאו דינא הוא: במוכס העומד מאליו. שלא במצות המלך. וכתבו בתוספות דדוקא במלכי עובדי כוכבים אמר דדינא דמלכותא דינא מפני שהארץ שלו ויכול לומר להם אם לא תעשו מצותי אגרש אתכם מן הארץ אבל במלכי ישראל לא לפי שא"י כל ישראל שותפין בה. וכי אמרינן דינא דמלכותא דינא ה"מ לענין שאם קנה אחד(ה) מכס זה חייבים ליתן לו את המכס וכן נמי אם לא קנה אותו אלא שהוא ממונה לגבות את המכס שאינו רשאי ישראל חבירו לישבע שהן תרומה דליכא אונסא כיון דדינא דמלכותא דינא(ו): היכי נדר. לישנא דמתני' קשיא ליה דקאמר נודרים שהן תרומה והיכי שייך נדרא בהאי לישנא כלומר אי דאמר יאסרו פירות עולם עלי לעולם אין דברים שבלב מבטלין מה שהוציא בפיו אפילו גבי אונסא כי האי אלא דהכא סתמא קאמר יאסרו פירות עולם עלי ונהי דסתמא לעולם משמע ה"מ היכא דליכא אונסא משום דטפי משמע לעולם מהיום אבל היכא דאיכא אונסא הך אונסא מפרש ליה לדבוריה דהיום קאמר כיון שלא אמר בפירוש בהיפך. ומיהו נהי דהכא מסקינן דבלאו אונסא לעולם משמע כיון דסתמא קאמר ואפילו אומר בלבו היום לא מהני אפילו הכי מי שגמר בלבו לדור מפת חטים והוציא פת סתם לא אמרינן כיון דסתמא קאמר וליכא אונסא שיהא אסור בכל פת דהכא היינו טעמא מפני שמתכוין לומר לשון שיהא משמעותו לעולם ומש"ה כל היכא דליכא אונסא לעולם משמע אבל התם כיון דלהוציא פת חטים נתכוין אלא דבתר דאמר פת איתקיל מילוליה הרי אין פיו ולבו שוין ואינו אסור אלא בפת חטים וכבר כתבתי זה בפ' שבועות שתים בתרא בס"ד: תנא מתני' בנדר להודיעך כחן דב"ש. דאפילו בנדר לא יפתח: תנא ברייתא בשבועה להודיעך כחן דב"ה. דאפילו בשבועה יפתח: רב אשי אמר ה"ק ב"ש אומרים אין שאלה בשבועה. ולא מתוקמא הך ברייתא בנשבע להרגין כלל אלא ה"ק מי שנשבע על דבר לא יפתח לו חכם להתיר לו שבועתו שאין שאלה בשבועה ובית הלל אומרים יש שאלה: מתני' הרי הנטיעות האלו קרבן וכו' יש להם פדיון. כלומר דקדושה חלה עליהם עד שצריכות פדיון. ובגמרא [ע"ב] מפרש למה לי למימרא ומפרשינן נמי אמאי תנא האי לישנא דיש להם פדיון ולא תנא בהדיא קדושות: אין

מסורת הש"ס

א) ב"ק קיג: ב"ב נד: גיטין י:, ב) קדושין מט: מגילה כא., ג) [שמות כ], ד) [בס"א: דמלכא], ה) [בס"א: ישראל], ו) מיהו אין ממונה זה רשאי להבריח ישראל חבירו לפרוע לו את המכס אם לא מירשה המלכות דנהי דדינא דמלכותא דינא לא יהא אלא הלואתו הא קיימא לן בפ' הגוזל (ב"ק קיג:) דהפקעת הלואתו מותרת. [ע"כ מתקרובות הש"ס], ז) ליתא לפנינו, ח) אין זה דינא דמלכותא אלא גזילה דמלכותא, ט) [בס"א: ישראל], י) [בס"א: למלך], כ) שייך לע"ב.

◆

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה באומר בלבו היום ואינם אלא דברים בעלמא כצ"ל והד"א וכ"ב כלומר דברים בלחוד בלא לב ודעת דאין פיו ולבו שוים: (ב) ד"ה הא מידר וכו' לכך ידור לו: (ג) ד"ה תריץ וכו' בנדר בשבועה: (ד) ד"ה אם אינן נקצצות היום הכי מוקי:

◆

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] בהרא"ש ד"ה תנא כו'. נ"ב ובדבריו מבואר דתנא דמתניתין השמיע לפעמים איזה רבותא וסומך על תנא דברייתא שמנה רבותא הזאת בברייתא:

◆

מוסף רש"י

דינא דמלכותא דינא. של עובדי כוכבים (גיטין י:) כל מסים וארנוניות ומנהגות של משפטי מלכים שרגילים להנהיג במלכותם, דינא הוא, שכל בני המלכות מקבלים עליהם מרצונם חוקי המלך ומשפטיו והלכך דין גמור הוא ואין למחזיק בממון חבירו על פי חוק המלך הנהוג בעיר משום גזל (רשב"ם ב"ב נד:).

◆

פירוש הרא"ש

לא יפתח לו בנדר. אע"ג דאומר לו דור לי שהוא תרומה: במה שהוא מדירו. ואפי' פתח לו לא יוסיף לו לידור אלא כמה שפתח לו ומיהו אם א"ל כפתח דור לי אף אם הוסיף הרבה לידור בכולהו מודו ב"ש דלא הוי נדר ולא אמר שלא ידור אלא אם כן יפתח דור לי בנדר זה: וב"ה אומרים אף במה שאינו מדירו. דלא תימא אף ע"ג דקאמר ב"ה שהוא פותח לו ה"מ היכא דפתח ליה ואמר הלא אין דור לי בזה אבל זה שהוא מוסיף לו ולא ידע הלה כלום שהוא רוצה לידור בזה אימא נדר הוי קמ"ל: גמ' והאמר שמואל דינא דמלכותא דינא. אחד(ס) שקנה המכס מאת המלך אסור לגזלו הימנו ואיך יתירו חכמים לגזלן לידור כדי לגזלו: במוכס שאין לו קצבה. והאי לאו דינא הוא דדוקא בדבר שהוא שוה לכל בני המדינה יש לו רשות להקנות(י) לעשות אבל לא בדבר שאינו שוה למעט לזה ולרבות לזה אי נמי כיון שאין לו קצבה מרבה ליקח יותר ממה שהמלך מפקו הלכך הוי גזל: במוכס העומד מאליו. בלא דעת המלך: היכי נדר. שלא יעבור על נדרו: באומר בלבו היום ומוציא בשפתיו סתם. ודברים שבלב האונסים הויין דברים: תנא מתניתין נדר להודיעך כחן דב"ש. ואע"ג דכח התירא עדיף אברייתא קא סמיך דלאשמועינן כח דהיתירא א]: שאין שאלה בשבועה. משום חומר דשבועה אמרו חכמים שאין להתירה והכי קאמר ב"ש לא יפתח החכם פתח להתיר שבועה: מתני' הרי הנטיעות האלו קרבן אם אינן נקצצות כו'. רואה רוח סערה מנשבת וכל האילנות בספק שלא יתלשו מן הארץ וכן רואה דליקה שנפלה בעירו וטליתו הוא בספק שריפה ואמר אלו יהיו קרבן אם אינן נקצצות וטלית תהיה קרבן אם אינה נשרפת דהוי כמו נדרי שגגות דלדעתא דהכי אקדשינהו שהיה סבור שאי אפשר להיות נצולין ולא גמר בלבו להקדישן קא משמע לן לדברים שבלב כי הני דלא מוכחי לא הויין דברים: האלו קרבן. פירוש לימכר ולהביא בדמיהם קרבן ולא אמר שאסרן עליו כקרבן כיון דלא אמר עלי (הלכך משתברא דהקדישן אולי יגאלו):

כ)אין להם פדיון. לגאת בדמי פדיונן לחולין אלא המעות נתפסין בקדושה והנטיעות חוזרות להיות קדושות דכיון דאמר עד שיקצצו נעשה כן הקדישן שלא יצאו לחולין עד שיקצצו כדאמר בפרק אף על פי (כתובות נט:) שדה זו שמשכנתי לך לכשאפדנה ממך תקדיש דקדשה:

עין משפט נר מצוה

מא א ב ג מיי' פ"ג מהלכות שבועות הלכה א [ופ"ד מהל' נדרים הל' א] סמג לאוין רמב טוש"ע י"ד סימן רלב סעיף יד:

מב ד מיי' פ"ה מהל' גזלה מהלכה יא עד סוף הפרק סמג עשין פח טור ש"ע ח"מ סימן שסט סעיף ב וסעי' ז ח ט:

מג ה ו מיי' שם הלכה יא ופ"ג מהלכות שבועות הלכה ב סמג שם ולאוין רמח טור ש"ע שם סעיף ו וטור ש"ע י"ד סימן רלב סעיף יד:

מד ז ח מיי' פ"ג מהל' שבועות הלכה ב ג ופ"ד מהל' נדרים הלכה ב סמג לאוין רמח רמב טור ש"ע י"ד סימן רלב סעיף יד:

מה ט מיי' שם ופ"ו מהלכות מעילה הלכה א ופ"א מהל' מכירה הלכה ט [ופ"ח מהל' אישות הל' ב] סמג שם ועשין לד טור ש"ע שם [וסי' רי סעי' ג] וטוש"ע ח"מ סי' רח סעיף ד:

מו י מיי' פ"ו מהל' שבועות הלכה א טור ש"ע י"ד סימן רל:

מז כ מיי' פ"ד מהל' מעילה הלכה יא:

◆

גליון הש"ס

גמ' בית שמאי אומרים וכו'. עי' לעיל כב ע"ב בר"ן ד"ה אמר רב אשי:

◆

תוספות

והא אמר שמואל דינא דמלכותא דינא. פי' בב"ק (דף קיג:) במוכס שאין לו קצבה. ואם תאמר מכל מקום דינא דמלכותא הוא וי"ל כיון שאין דרך המוכסין כך אין זה דינא אלא גזלה של מוכס עצמו(א) ואע"ג דסבירא לן דברים שבלב אין דברים לגבי אונסין שרו רבנן וא"ת הא לעיל (דף כ:) גבי ד' נדרים התירו בלא שום אונס אף על גב דהוו דברים שבלב הויין דברים וי"ל דהתם היינו טעמא משום דלאו מהדרי בדעתו לכך וכיון דלאו מהדרי הרי כאילו פירש בהדיא ולא הוי דברים שבלב אבל הכא ליכא למימר אנן סהדי אי לאו האונס וכיון תלמיד חכם וכיון עם הארץ מיתסר בלא אונס כשאמר בלבו היום כיון דלא שייך אנן סהדי והויא דרכי עקיפא שנשבע ומבטלה בלבו (ובמסכת כלה) התם נמי הוי אונס שהיה צורך גדול לידע לנדר על אותו עז פנים שהיה ממזר (מוסף ע"פ הגהות הגאונים) [פסק מכאן יש לסמוך עכשיו לישבע ע"י הערמה לגוי כשרגיל לישבע שבועה למושל העיר שלא יברחו ממדינה או כיוצא בזה שיחשוב בלבו היום או שום תנאי אחר ובלבד שלא יסתור בפירוש מה שבלבו את מה שבפיו כמו אם מפרש לו המושל בהדיא לעולם ועתה אם יחשוב בלבו היום א"כ יסתור את מה שבפיו אלא יחשוב בלבו כל זמן שאין אני בארצה תחת ממשלתך]: ובה"א אומרים יש שאלה בשבועה. פי' נזקקין להתיר לו ולמ"ד לעיל (דף כג:) אין נזקקין לאלאי ישראל מוקי הך דב"ה דהכא בנדר בודאי לא נמי בשבועה רק (לא) הזכיר שם שמים: הרי נטיעות האלו קרבן. הכא איירי שמתפיס להו לדמי קרבן מדלא מייתי בקונמות מדלא אמר כקרבן ואפילו לר"מ דלא שנא בין הקרבן לקרבן דבכל ענין יחול אסור קונם ה"מ כשאוסר האיסור או עליו או על חבירו כגון שאמר ככר זו קרבן לי או עלי או עליך אבל כאן שאמר קרבן סתמא ואינו מזכיר קרבן גבי שום אדם הלכך ע"כ לדמי קרבן אמר: אם אינן נקצצות. כגון דליכא זיקא נפישא כדאמר בגמ' וסבור הוא שלא יוכלו לימלט מן הרוח וכן טלית זו אם אינה נשרפת כגון דאיכא דליקה וסבור שלא ייכל לימלט מן האש ואפילו הכי יש להן פדיון כלומר הם קדושים ופדיון מועיל בהם ואגב דקתני בסיפא אין להן פדיון תנא נמי ברישא יש להם פדיון אבל עיקר חידוש ממה שהם קדושים כדפירשתי: